

QORTI TA' L-APPELL

**S.T.O. PRIM IMHALLEF
SILVIO CAMILLERI**

**ONOR. IMHALLEF
GEOFFREY VALENZIA**

**ONOR. IMHALLEF
GIANNINO CARUANA DEMAJO**

Seduta ta' l-24 ta' Gunju, 2011

Appell Civili Numru. 86/2008/2

Rikors maħluf numru 86/2008 NC

Lawrence Bordieri u martu Mary Bordieri ghan-nom taghhom, kif ukoll ghan-nom ta' binhom minuri Jeremy Bordieri u Amanda Bordieri, oht id-decujus, fil-kwalita` taghhom bhala eredi legittimi tal-mejjet Gareth Bordieri

v.

1. Anne Marie Aquilina, xebba;

2. Id-Direttur tar-Registru Pubbliku;

3. L-Avukat Dottor Renzo Porsella Flores u l-Prokuraturi Legali Hilda Ellul Mercer nominati kuraturi deputati biex jirraprezentaw lill-minuri "Aiden" li l-att tat-twelid tieghu gie registrat fir-Registru Pubbliku bin-numru progressiv 2233/07, u b'digriet tat-2 ta' Dicembru 2008 dawn il-kuraturi deputati gew estromessi mill-kawza wara li giet nominata l-istess Anne Marie Aquilina bhala kuratrici *ad litem* sabiex tirrapresenta lill-minuri "Aiden" fil-kawza odjerna.

1. Din is-sentenza hija dwar talba magħmula mill-atturi Lawrence Bordieri *et* ["l-atturi"] biex jinstema' mill-ġdid appell maqtugħ b'sentenza ta' din il-qorti tal-25 ta' Ġunju 2010, wara li titfassar dik is-sentenza għax iġhidu illi applikat il-ligi ħażin u fiha dispożizzjonijiet kontra xulxin (art. 811 para. (e) u (i) rispettivament tal-Kodiċi ta' Organizzazzjoni u Proċedura Ċivili).

2. L-*iter* proċedurali, safejn huwa relevanti għall-għanijiet ta' din is-sentenza, seħħ hekk: B'rikors maħluf ipprezentat quddiem il-Qorti Ċivili, Sezzjoni tal-Familja, l-atturi fessru illi huma l-ġenituri u l-aħwa ta' Gareth Bordieri, li kien miet fl-24 ta' Ġunju 2007. Iġhidu wkoll illi Gareth Bordieri huwa l-missier tal-minuri Aiden minn relazzjoni li kellu mal-konvenuta Anne Marie Aquilina. Gareth Bordieri miet qabel ma twieled Aiden u għalhekk ma setax għarfu bħala ibnu. Għalhekk, fuq l-att tat-twelid ta' Aiden dan huwa muri bħala iben missier mhux magħruf.

3. Billi jgħidu illi għandhom interess illi Aiden jiġi dikjarat illi huwa iben Gareth Bordieri, l-atturi fetħu din il-kawza u talbu illi l-qorti:

i. tgħid illi Aiden, li issa huwa magħruf bil-kunjom Aquilina (ta' ommu) huwa l-wild naturali ta' Gareth Bordieri; u

ii. tordna lid-Direttur tar-Registru Pubbliku jagħmel il-korrezzjonijiet meħtieġa fl-att ta' twelid ta' Aiden, li għandu n-numru 2233/2007, billi, fejn hemm miktub illi l-missier ma huwiex magħruf, jitniżżlu, fil-kolonna rispettivi, id-dettalji relativi għal Gareth Bordieri, bil-karta ta' identità numru 236081M, imwieled il-Pietà joqgħod Marsascula, iben Lawrence Bordieri li għadu ħaj.

4. Talbu wkoll l-ispejjeż kontra l-konvenuta Anne Maria Aquilina.

5. Il-konvenuta Anne Marie Aquilina ("il-konvenuta Aquilina") wieġbet fid-29 ta' Lulju 2008 u essenzjalment rressqet l-eċċezzjoni ta' nuqqas ta' leġittimazzjoni attiva tal-atturi li jmexxu b'din l-azzjoni bħala werrieta billi kawża għall-filjazzjoni hija dritt personali tal-missier jew tal-omm naturali li ma jgħaddix għand l-eredi. Rressqet ukoll l-eċċezzjoni illi ma huwiex fl-interess tal-minuri li jintlaqgħu t-talbiet.

6. Il-konvenut Direttur tar-Registru Pubbliku ("id-Direttur") wieġeb fl-4 ta' Awissu 2008 u l-kuraturi maħtura biex jidhru għall-minuri wieġbu fil-15 ta' Settembru 2008. Dawn tal-aħħar rressqu l-eċċezzjoni (i) illi l-atturi ma mxewx kif irid l-art. 86 tal-Kodiċi Ċivili u (ii) illi azzjoni bħal din tallum tmiss biss lill-wild innifsu.

7. B'sentenza mogħtija fis-26 ta' Novembru 2009 il-Qorti Ċivili, Sezzjoni Familja, ċaħdet l-eċċezzjoni tal-konvenuta Aquilina (dwar nuqqas ta' leġittimazzjoni attiva) u ż-żewġ eċċezzjonijiet tal-kuraturi u ordnat illi jitkomplu s-smiġħ. Il-qorti immotivat id-deċiżjoni tagħha hekk:

«... .. fil-liġi nostrana ma hemmx dispożizzjonijiet speċifiċi li jstipulaw min jista' jisperixxi azzjoni għar-riċerka ta' paternità jew maternità ta' tifel imwieled barra ż-żwieġ, iżda tirregola l-pożizzjoni fil-każ ta' rikonossiment tat-tifel, u tgħid li r-rikonossiment jista' jsir jew mill-missier u mill-omm, jew separatament jew konguntivament; iżda fit-tieni *proviso*¹ tagħti d-dritt lil kull persuna interessata sabiex tipproċedi għudizzjarjament biex il-qorti tiddikjara li l-persuna li jkun għaraf it-tifel huwa missier it-tifel.

«Fi kliem iehor, għalkemm ir-rikonossiment jista' jsir biss mill-ġenitur jew ġenituri tat-tifel, iżda mill-banda l-oħra kull persuna interessata tista' tipproċedi biex tottjeni dikjarazzjoni għudizzjali fis-sens li l-persuna li għamlet ir-rikonossiment, hija l-missier.

«Fil-fehma ta' din il-qorti, minn dan joħroġ ċar li fil-każ ta' wild barra ż-żwieġ il-leġislatur ma jidhirx li ried li jillimita l-azzjoni ta' riċerka ta' paternità jew maternità għat-tifel jew għad-dixxendenti tiegħu, għax *ubi lex voluti lex dixit*, u għalhekk, fin-nuqqas ta' dispożizzjoni espressa tal-liġi li

¹ Ir-referenza hija għall-art. 86 tal-Kodiċi Ċivili.

tipprobixxi lil terzi li jagħmlu din l-azzjoni, għandha tipprevali t-teżi tal-atturi u tad-Direttur tar-Registru Pubbliku fis-sens li l-azzjoni tista' tiġi esperita minn kull min juri li għandu interess ġuridiku.

«Fil-każ in diżamina l-atturi, bħala eredi tal-mejjet Gareth [liema fatt ma ġiex kontestat], għandhom interess ġuridiku, kif fuq indikat, biex jagħmlu din l-azzjoni li wara kollox jekk tirnexxi tkun fl-interess tal-minuri li minn bin missier mhux magħruf, tiġi stabbilita l-paternità tiegħu.»

8. Wara li kisbet permess għal dak li jgħid u jrid l-art. 231(1) tal-Kodiċi ta' Organizzazzjoni u Proċedura Ċivili il-konvenuta Aquilina f'isimha u f'isem il-minuri b'rikors tad-9 ta' Diċembru 2009 appellat minn din is-sentenza. L-aggravji tagħha kienu erbgħa: (i) illi l-ewwel qorti kienet żbaljata meta qalet illi fil-liġi tagħna ma hemmx disposizzjonijiet speċifiċi li jstipulaw min jista' jiftaħ azzjoni għar-riċerka ta' paternità jew maternità; (ii) illi l-interpretazzjoni mogħtija lit-tieni *proviso* għall-art. 86 tal-Kodiċi Ċivili hija żbaljata, għax għandu jinqara fil-kontest sħiħ ta' dak li jgħid l-art. 86 illi l-att ta' tagħrif isir "minn persuna li tgħid li tkun missier it-tifel"; (iii) illi s-sentenza ma qisitx l-eċċezzjonijiet imressqa mill-kuraturi f'isem il-minuri; u (iv) illi kawża bħal din tallum tista' ssir biss mill-wild.

9. Id-Direttur wieġeb fit-28 ta' Diċembru 2009 u fisser għala, fil-fehma tiegħu, l-appell kellu jiġi miċħud. L-atturi wieġbu fit-8 ta' Frar 2010 u wkoll qalu illi l-appell għandu jiġi miċħud.

10. B'sentenza mogħtija fil-25 ta' Ġunju 2010 din il-qorti laqgħet l-appell, ħassret is-sentenza tas-26 ta' Diċembru 2009, laqgħet l-eċċezzjonijiet u bagħtet l-atti lura lill-ewwel qorti sabiex din "tastjeni mili tiegħu konjizzjoni ulterjuri tal-kawża". Is-sentenza kienet motivata hekk:

«L-ewwel qorti qieset li t-tieni *proviso* għall-artikolu 86 tal-Kodiċi Ċivili fil-fatt jagħti dritt ta' azzjoni lil dik il-persuna "li jkollha interess.»

«Il-konvenuta Anne Marie Aquilina ressqet appell u ssottomettiet li l-ewwel qorti għamlet qari żbaljat tal-liġi applikabbli u li ma jirriżultax, skond hi, li l-leġislatur ried jagħti dritt lil terzi jibdew huma proċeduri ta' riċerka ta' paternità.

«Din il-qorti eżaminat l-artikoli tal-liġi in kwistjoni u tara li għandha taqbel mas-sottomissjoni tal-konvenuta appellanti. It-tieni *proviso* għall-artikolu 86 ma jridx jinqara waħdu, iżda flimkien mal-bqija tal-artikolu u l-artikoli l-oħra tal-istitut tal-filjazzjoni, partikolarment l-artikolu 87.

«L-artikolu 86 jibda biex jgħid li tifel imnissel u mwieled barra ż-żwieġ jista' jiġi rikonoxxut "mill-missier u mill-omm", flimkien jew separatament, u ma tagħti dan id-dritt lil ħadd aktar. Fl-artikolu 87, il-liġi trid li tali rikonoxximent jista' jsir biss b'zewġ modi: jew fl-att ta' twelid jew b'att pubbliku. It-tieni *proviso* għall-artikolu 86 jipprovdli li d-dikjarazzjoni ta' "persuna li tgħid li tkun missier it-tifel" ma tistax tiġi reġistrata jekk, qabel xejn, min ikun interessat ma jakkwistax preventivament il-kunsens tal-omm, jew jekk mhux wara li l-omm, permezz ta' nota li tressaq wara li tiġi notifikata b'ittra ufficjali indikanti l-ħsieb ta' reġistrazzjoni, tindika li ma ssibx oġġezzjoni għar-reġistrazzjoni.

«Hu ċar li meta l-liġi tirreferi għar-reġistrazzjoni tad-dikjarazzjoni tal-persuna "li tgħid li tkun missier it-tifel", qed tirreferi għad-dikjarazzjoni li ssir b'att pubbliku *ai terminu* tal-artikolu 87 indikat, għax dak hu l-uniku mod previst mil-liġi kif tali dikjarazzjoni tista' ssir barra l-att tat-twelid. Skond il-liġi, hu biss b'att pubbliku li missier jista' "jagħraf" b'ibnu tifel imnissel u mwieled barra miż-żwieġ, u dak it-"tagħrif" jista' jiġi reġistrat biss jekk tiġi segwita l-proċedura kontemplata fit-tieni *proviso* tal-artikolu 86. Din l-aħħar proċedura tista' tinbeda "minn persuna li jkollha interess", però hija dipendenti fuq dikjarazzjoni ta' paternità magħmula mill-missier skond is-subartikolu (1) tal-art. 87. B'hekk in-nanniet, bħala l-persuni b'interess fit-trobbija tan-neputi, jista' jkollhom interess jagħmlu l-proċedura għar-reġistrazzjoni tad-dikjarazzjoni ta' paternità tan-neputi, jekk, qabel xejn, binhon ikun għamel tali dikjarazzjoni kif trid il-liġi; in-nanniet ma jistgħux jibdew *ab ovo* proċeduri għad-dikjarazzjoni ta' paternità tan-neputi, iżda jistgħu biss ikomplu bil-proċess tar-reġistrazzjoni wara li binhom ikun għamel id-debita dikjarazzjoni kif trid il-liġi. F'dan il-każ, ladarba l-missier naturali ma laħaqx għamel dikjarazzjoni tal-paternità tiegħu kif trid il-liġi, il-ġenituri tiegħu ma jistgħux huma stess jintervjenu u jibdew il-proċess huma. L-ewwel pass,

skond il-liġi, jridu jeħduh il-ġenituri, u dan peress li r-rikonoxximent ta' wlied imwielda barra ż-żwieġ hija ta' natura personali li tinteressa biss lill-ġenituri u lill-ulied, u mhux persuni oħra, anke jekk qraba.

«Il-Kodiċi Ċivili, fis-subartikolu li jittratta fuq il-Filjazzjoni tal-Ulied Imnissla u Mwielda barra miż-Żwieġ, jikkellem biss fuq il-missier u l-omm jew fuq “il-ġenitur”, u ma jagħtix dritt ta' ndħil lil qraba oħra. Ovvjament, jibqa' dejjem id-dritt tat-tifel innifsu li jagħmel hu riċerka tal-paternità tiegħu.

«Din il-qorti tifhem li hi trid dejjem tfittex l-interessi tat-tfal, però ma tistax tmur kontra dak li tipprovdi l-liġi. *Inoltre*, lanqas ma jista' jingħad li tifel għandu dejjem u f'kull każ dritt li jkun jaf min hu missieru naturali; mhux eskluż li jista' jkun fl-interess tal-minuri li ma jkunx jaf min hu missieru naturali, u żgur li tali informazzjoni ma tistax tiġi “imposta” fuqu, meta l-liġi ma tipprovdi għal dan.»

11. B'rikors tas-27 ta' Settembru 2010 l-atturi talbu illi l-appell jinstema' mill-ġdid, wara li titfassar is-sentenza tal-25 ta' Ġunju 2010 għax applikat il-liġi ħażin u fiha disposizzjonijiet kontra xulxin (art. 811(e) u (i) tal-Kodiċi ta' Organizzazzjoni u Proċedura Ċivili).

12. Id-Direttur wieġeb fis-6 ta' Ottubru 2010. Wara li ressaq l-eċċezzjoni preliminari illi r-rikors tal-atturi tas-27 ta' Settembru 2010 ġie preżentat tard, wara li għalaq iż-żmien mogħti fl-art. 818(1)(d) tal-Kodiċi ta' Organizzazzjoni u Proċedura Ċivili, u osserva wkoll illi l-aggravju taħt l-art. 811(i) tal-istess Kodiċi ma hux mistħoqq, id-Direttur kompli osserva illi jista' jkun illi l-atturi għandhom “kawża ġusta” biex jitolbu t-tħassir tas-sentenza taħt l-art. 811(e). Madankollu, id-Direttur jissottometti illi “għaladarba r-rikors ta' ritrattazzjoni ġie preżentat *fuori termine* dan għandu xorta waħda jiġi dikjarat bħala irritu u null”.

13. Il-konvenuta Aquilina *proprio et nomine* wieġbet fid-19 ta' Ottubru 2010. Qablet ma' dak li qal id-Direttur dwar li r-rikors ġie preżentat tard u dwar l-art. 811(i) tal-Kodiċi ta' Organizzazzjoni u Proċedura Ċivili, iżda komplet tgħid illi lanqas taħt l-art. 811(e) ma għandha titfassar is-sentenza.

14. Billi l-eċċezzjoni dwar iż-żmien li fih sar ir-rikors tolqot il-validità tiegħu, din l-eċċezzjoni għandha tiġi mistħarrġa qabel il-meritu.

15. Is-sentenza li tagħha qiegħed jintalab it-tħassir ingħatat fil-25 ta' Ġunju 2010. L-art. 818(1)(d) tal-Kodiċi ta' Organizzazzjoni u Proċedura Ċivili jgħid illi ż-żmien li fih tista' ssir it-talba għar-ritrattazzjoni huwa ta' tliet xhur, u jibda jgħodd minn dakinhar tas-sentenza attakkata fil-każ illi t-talba ssir *inter alia* taħt il-paragrafi (e) u (i) tal-art. 811. Il-konvenuti jgħidu illi dan it-terminu għalaq fl-24 ta' Settembru 2010, waqt illi r-rikors sar fis-27 ta' Settembru 2010.

16. Il-konvenuti iżda qegħdin jinsew illi, kif igħid u jrid l-art. 102² tal-Kodiċi ta' Organizzazzjoni u Proċedura Ċivili, *dies a quo non computatur in termine*. Ladarba ż-żmien kellu jibda jgħaddi "minn dakinhar tas-sentenza", il-jum tal-25 ta' Ġunju ma kellux jingħadd fiż-żmien u għalhekk it-tliet xhur għalqu mhux fl-24 iżda fil-25 ta' Settembru 2010.

17. Il-25 ta' Settembru 2010 iżda kien il-jum tas-Sibt, u l-art. 108 tal-Kodiċi jrid illi meta l-añhar jum ta' xi terminu legali jew ġudizzjarju jkun xi jum meta r-registru tal-qrati ma jkunx miftuħ, bħal ma hu l-jum tas-Sibt jew tal-Ħadd, it-terminu għandu jitqies li jiskadi fil-jum li jiġi minnufih wara, li ma jkunx wieħed minn dawk il-jiem. Fil-każ tallum l-ewwel jum li kien jiġi minnufih wara kien il-jum tat-Tnejn 27 ta' Settembru meta ġie effettivament preżentat ir-rikors.

18. L-eċċezzjoni hija għalhekk miċħuda.

19. Ngħaddu issa għall-meritu.

20. Għall-għanijiet tal-art. 811(e) u 816 tal-Kodiċi ta' Organizzazzjoni u Proċedura Ċivili l-atturi jindikaw l-art. 87(2) tal-Kodiċi Ċivili bħala d-dispożizzjoni tal-liġi li kien imissha ġiet applikata, flok dik tal-art. 87(1) li ġiet applikata – skond l-atturi, ñażin – fis-sentenza attakkata:

87. (1) Wieħed jista' jagħraf b'ibnu tifel imnissel u mwieled barra miż-żwieġ fl-att tat-twelid, jew b'att ieħor pubbliku, qabel jew wara t-twelid.

(2) Kull dikjarazzjoni ta' paternità jew maternità magħmula xort'oħra minn wieħed mill-ġenituri, jew mit-tnejn, jew

² **102.** Meta ż-żmien legali jew ġudizzjarju għandu jibda jgħodd minn ġurnata stabbilita, dik il-ġurnata ma tingħaddx bħala mdaħħla f'dak iż-żmien.

magħmula minn minuri, tista' biss tingieb bħala prova tal-filjazzjoni f'kawża ta' filjazzjoni.

21. Essenzjalment, l-argument tal-atturi – jew, aħjar, l-argument tal-konvenut Direttur li jfisser ir-raġunijiet wisq aħjar milli huma mfissra fir-rikors x'aktarx lakoniku tal-atturi – huwa illi s-sentenza attakkata naqset milli tagħmel distinzjoni bejn, min-naħa l-waħda, l-azzjoni għar-registrazzjoni tal-għarfien (jew “tagħrif”, kif issejjaħlu l-liġi) tal-wild magħmul mill-missier jew mill-omm, u, min-naħa l-oħra, l-azzjoni tal-filjazzjoni jew dikjarazzjoni ta' paternità, u għalhekk applikat għat-tieni azzjoni d-disposizzjonijiet applikabbli biss għall-ewwel waħda.

22. Dan l-argument ma huwiex mingħajr meritu.

23. L-art. 86 tal-Kodiċi Ċivili, li fuqu tistrieħ l-ewwel sentenza, jirregola biss l-azzjoni għar-registrazzjoni tal-għarfien jew tagħrif magħmul b'att pubbliku. Dak l-għarfien jista' jsir biss mill-missier jew mill-omm u minn ħadd iżjed, u, għalkemm l-azzjoni nfisha tista' ssir minn “kull min ikollu interess”, tista' ssir biss jekk, qabel, ikun sar il-għarfien mill-missier jew mill-omm.

24. Sa hawnhekk is-sentenza attakkata hija tajba, iżda mbagħad tkompli tapplika din id-dispożizzjoni tal-liġi għall-azzjoni tal-filjazzjoni meta hija applikabbli biss għall-azzjoni għar-registrazzjoni tal-għarfien. Fl-azzjoni tal-filjazzjoni l-għarfien magħmul xort'oħra milli b'att pubbliku ma huwiex – bħal ma hu l-għarfien b'att pubbliku fl-azzjoni għar-registrazzjoni ta' dak l-għarfien – element essenzjali tal-azzjoni iżda huwa biss, kif iġid l-art. 87(2), mezz ta' prova fost mezz oħra ammissibbli ta' prova. Il-leġittimazzjoni attiva għall-azzjoni ta' filjazzjoni ma hijiex regolata bl-art. 86 iżda bil-prinċipju ġenerali tad-dritt proċedurali li jagħti azzjoni kull fejn hemm interess ġuridiku.

25. Is-sentenza attakkata, għalhekk, meta applikat id-disposizzjonijiet tal-art. 86 għall-azzjoni tal-filjazzjoni applikat ħażin dawk id-dispożizzjonijiet u għandha tiġhassar taħt l-art. 811(e) tal-Kodiċi ta' Organizzazzjoni u Proċedura Ċivili.

26. Jekk imbagħad l-atturi għandhomx leġittimazzjoni attiva skond il-liġi li tassew tapplika għall-każ huwa l-meritu li għandu jitqies mhux f'din is-sentenza iżda fil-proċeduri *in rescissorio*.

27. Dwar l-aggravju l-ieħor tal-atturi taħt l-art. 811(i), f'it hemm x'jingħad. L-atturi ma indikawx liema huma d-disposizzjonijiet li jgħidu li huma kontra xulxin, u ma huwiex kompitu ta' din il-qorti li tagħmel hi l-indaġini li kien imisshom għamlu l-atturi. Dan it-tieni aggravju huwa għalhekk miċħud.

28. Għal dawn ir-raġunijiet, billi hija tal-fehma illi s-sentenza mogħtija minn din il-Qorti fil-25 ta' Ġunju 2010 applikat il-liġi ħażin, din il-qorti tħassarha kif irid l-art. 811(e) tal-Kodiċi ta' Organizzazzjoni u Proċedura Ċivili u tordna illi l-appell jinstema' mill-ġdid. L-ispejjeż ikunu regolati fis-sentenza finali.

29. Dwar it-talba magħmula mill-konvenuta Aquilina waqt is-seduta tat-2 ta' Mejju 2011 biex ma jiġux pubblikati l-ismijiet tal-partijiet, il-qorti tosserva illi l-ismijiet kienu ġew pubblikati fis-sentenza attakkata. Jekk issa, għax jitgħattew l-ismijiet f'din is-sentenza tallum, ma jkunx magħruf li s-sentenza attakkata tħassret, il-pubbliku jista' jiġi sgwidat għax jitwassal biex jaħseb illi s-sentenza attakkata hija finali. Fiċ-ċirkostanzi, għalhekk, it-talba ma tistax tintlaqa'.

< Sentenza In Parte >

-----TMIEM-----